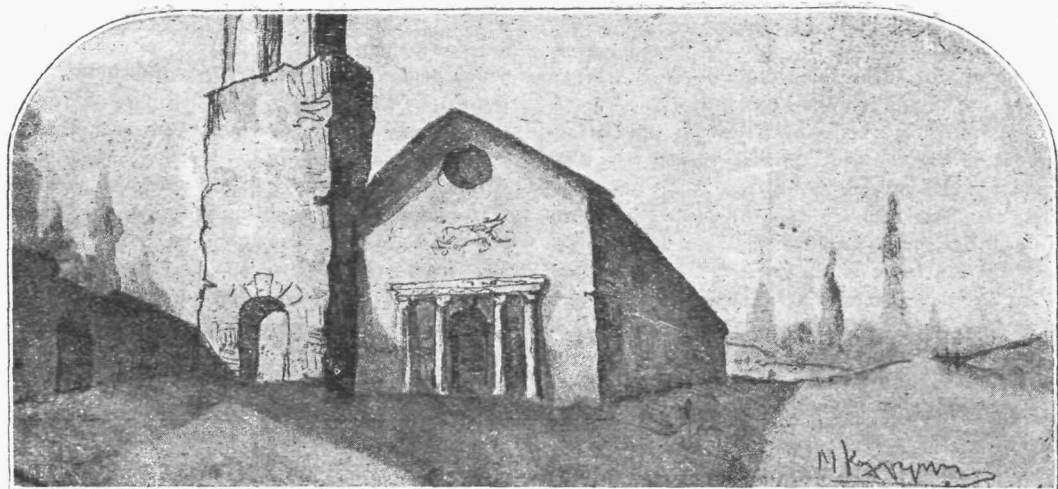

Ὁ ναὸς τῆς Παλαιοπόλεως

(Σκίτσο Ν. Καλογεροπούλου)

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Ο ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ, ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΕΩΣ*

ΜΕΓΑΣ οὗτος ναὸς διὰ τε τὸ μέγεθος, τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, εἶναι ὁ σημαντικώτερος πάντων τῶν ναῶν τῆς Κερκύρας. Κείμενος οὗτος ἐν θέσει ἱστορικῇ, ὅπου ἡ ἀρχαία ἐξετείνετο πόλις, καὶ ἡ χριστιανικὴ τοιαύτη μέχρι τῶν χρόνων

τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων καὶ τῶν Βανδύλων, ἐκτίσαστο προσωρινίαν χαρακτηριστικὴν ἐκ τῆς τοποθεσίας αὐτοῦ, γνωστὸς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «Παναγίας τῆς Παλαιοπόλεως». Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ τούτου ποικίλα λέγονται καὶ ποικίλα γράφονται, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τινων ἀκόμη μυθῶν διηγήσεων περὶ ὑπογείων τινων κατακομβῶν, περὶ ὧν μέλλομεν νὰ εἴπωμεν. Πότε ἀκριβῶς ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Εὐσεβεῖς τινες διηγήσεις ἀνάγουσι τοῦτον εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα, καὶ ἄλλαι εἰς τὸν τέταρτον. Ἄλλ' ὅπως δήποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος καίπερ παλαιότατος ἀναγόμενος εἰς τὸν Μετακωνσταντινέιον χρόνον ἐλάχιστα διετήρησεν ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ τοῦ παλαιοῦ ἐπισκευασθεὶς πολλάκις. Ἐν τούτοις ἀπέμεινε ὥς τι τῶν ἀρχαιοτάτων λειψάνων τῆς νήσου ταύτης προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ διεγείρον τὴν σκέψιν. Τρόντι ὁ εἰσερχό-

μενος διὰ πρώτην φοράν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου αἰσθάνεται αἰσθημάτων φόβου καὶ σεβασμοῦ ἅμα ὁμοίου πρὸς ἐκεῖνον ὃν αἰσθάνεται τις πρώτην φοράν κατερχόμενος εἰς τὰς κατακόμβας. Τὸ ἡμίφως ὅπερ διαπλοῦται ἐντὸς τοῦ εὐρέος τούτου ναοῦ, οἱ ἐφθαρμένοι τοῖχοι, ἡ ἐρείπωσις γύρω, αἱ κατεστραμμένα θυρίδες ἢ μελανὴ καὶ ἀρχαιοτρόπος στέγη, ὁ ἐπικαθήμενος εὐρώς, τὸ ὑγρὸν καὶ πλήρες τάρφον καὶ ἐπιγραφῶν ἔδαφος, τοιχογραφίαι τινες ἐνιαχοῦ τῶν τοίχων κατεστραμμένα, καὶ εἰκόνες τινες παλαιαὶ καὶ διάβρωτοι ἐκ τῶν ὑδάτων, ὡς καὶ βάιραχοι κεκρυμμένοι ἐν τισι γωνίαις ἀνατηδῶντες εἰς τὸν φόρον τοῦ ἐπισκέπτου ἐμποιοῦσι ἐντύπωσιν παράδοξον καὶ ψυχράν. Τὸ δὲ ἐνιαχοῦ ὑποχωροῦν ἔδαφος καὶ κυκλικαὶ τινες ἐπιστροφῆς διὰ ὅπτης γῆς ὑποχωροῦσαι εἰς τὴν διάβασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐταὶ παρέχουσι οὐχὶ ἀλόγως διὰ τοὺς πολλοὺς τὴν ιδεάν ὑπογείου τινὸς νεκροταφείου. Καὶ ἐξωτερικῶς ἀκόμη ὁ ναὸς οὗτος ἐπιμήκης καὶ ὑπομέλας ἐν μέσῳ τῶν δένδρων καὶ τῆς ἀκαλλιεργήτου χλόης ἐκ πρώτης ὄψεως παρέχει τὴν θλιβεράν εἰκόνα μεγαλείου παρελθόντος, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἔσχε ὁ ἱστορικὸς οὗτος ναός. Καὶ ἐὰν θελήσῃ τις νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς εὐλαβεῖς μυθώδεις διηγήσεις καὶ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ναοῦ τούτου παραδιδόμενους θρύλους, καὶ ἐὰν ἀρήσῃ τις ἑαυτὸν διὰ τῆς φαντασίας νὰ πλανηθῇ ἀπὸ τοὺς αἰῶνας καὶ νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ σκοτεινὸν παρελθὸν θὰ ἴδῃ νὰ ἀναζῶσι τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ἐμψυχούμενα νὰ διέρχονται σκιῶδη καὶ σιγῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Θὰ ἴδῃ τις ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τὸν εὐσεβὴ ἡγεμόνα Σεβαστιανὸν ὡς γέροντα μοναχὸν ἀποβαλόντα τὴν βασιλικὴν ἀλουργίδα νὰ προσεύχεται περιβεβλημένον τὸ ταπεινὸν χριστιανικὸν ἔδυμα, θὰ ἴδῃ τὸν ὅσιον ἐκεῖνον Ἰάσωνα τὸν θάψαντα τούτον νὰ προσεύχεται ἐπὶ τοῦ τάρφου ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, θὰ ἴδῃ τὸν μονοκράτορα Κωνσταντῖνον διερχόμενον τῆς νήσου νὰ ἐπισκέπτεται τὸν ναόν, καὶ τὴν Ἁγίαν Ἑλένην εὐλαβῶς προσκυνούσαν πρὸ τοῦ βασιλικοῦ τάρφου.

* Δημοσιεύομεν εὐχαρίστως τὴν μελέτην ταύτην τοῦ κ. Ν. Καλογεροπούλου μίαν ἐκ τῶν πολλῶν ἃς ἔγραψεν ἐν Κερκύρᾳ περὶ τῆς αὐτόθι καλλιστῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ πρὸ πάντων τῆς εἰκονογραφίας. Δυστυχῶς λόφῳ τοῦ περιορισμένου χώρου εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παραλείψωμεν τὰς πολυαριθμοὺς ἱστορικός καὶ βιβλιογραφικός παραπομπὰς αἵτινες σημειοῦνται χάριν ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας.

Θά ἀκούσῃ τὸν λόγον τοῦ σεβασμίου Ἀπολλοδόρου κεραινοῦντος τὸν Ἀρειὸν καὶ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου δεομένους εἰς τὴν ἁγίαν Κερκυραν καὶ ἐπικαλουμένους ταύτην ἐναντίον τῶν συμφορῶν τῶν Γότθων καὶ τῶν Βανδύλων. Θά ἴδῃ τὸν Θεῖον Ἀρσένιον πρὶν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πορευθῆ ὑπὲρ τῆς Κερκυραίων εὐμερείας παραμυθούντα καὶ συμβουλεύοντα αὐτούς. Θά ἴδῃ τέλος τὰς βυζαντινὰς ἐκείας πομπὰς ἃς καὶ ὁ Diehl βλέπει ν' ἀναξῶσιν ἐν μέσῳ τῶν σκιερῶν καὶ πολυκύτων βασιλικῶν τῆς πολυθρύλητου Ραβέννης. Ἀλλ' ἤδη ἐρευνήσωμεν τὴν σκοτεινὴν αὐτοῦ ἱστορίαν.

Ὁ Μάρμορας, ὁ πρῶτος πάντων ἱστορίαν τῆς Κερκυρας συγγράψας κατὰ τὸ ἔτος 1672, ἄγνωστον πῶθεν ἀρυσθεὶς τὰς πληροφορίας αὐτοῦ ἀφηγείται μυθώδη τινα διήγησιν ἣν καταλέγομεν ὡς οὐχὶ ὡς ἱστορικῶς μεμαρτυρημένην, ἀφοῦ δὲν διεκρίθη οὗτος ἐπὶ ἱστορικῇ ἀκριβοῦσίᾳ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' ὡς ἐμφανίσαν τὴν εὐλαβίαν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου Κερκυραίου πίστιν, ἣν—οὐχὶ παρὰδοξον—νά ἦντλησεν οὗτος καὶ ἀπὸ δημοδῶν τινῶν διηγήσεων παρὰ τῷ λαῷ εὐχρηστουσῶν. Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην ἣν ὁ ρηθεὶς Μάρμορας ἀναφέρει—(ἐν σελ. 132. τῆς αὐτοῦ ἱστορίας), τὸν ναὸν τοῦτον ὑποκόδομησεν αὐτὸς οὗτος ὁ Δαβιανὸς (Δατιανὸς) ὁ μετὰ τὸ βάπτισμα Σεβαστιανὸς ἐπικληθεὶς, διάδοχος τοῦ Κερκυλλίνου. Οὗτος λοιπὸν, κατὰ τὸν Μάρμοραν, μετέβαλε τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἀφείρωσε ταύτην εἰς τὴν Κυρίαν τῶν ἀγγέλων. Παρ' αὐτὴν δ' ὑποκόδομησεν ὁ πρῶτον ὑπερήφανος ἡγεμὼν ταπεινὸν κελλίον καὶ ἐβίωσεν ἐν αὐτῷ μονήρης διαγωγὴν οὕτω βίον ἄμεμπτον καὶ ἀγιάσας καὶ ταφείς ἐνταῦθα μετὰ τιμῶν μεγίστων.

Ἀλλὰ παραπλήσια πρὸς τὰ μυθώδη ταῦτα διηγείται καὶ τὸ ἕτερον τῶν περὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων διαπραγματευόμενον συναξάριον εὑρεθὲν ὑπὸ τοῦ Μουστοξόδου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1534 κώδικος ἐν ἔργῳ αὐτοῦ «Delle cose...» κατὰ τὸ 1848, διακόσια περίπου ἔτη βραδύτερον τοῦ Μάρμορα. Πῶς λοιπὸν συμβαίνει ἐκεῖνα ἃ σχεδὸν ὁ Μάρμορας διηγείται νὰ δημοσιεύωνται πολλῷ βραδύτερον ἐκ παλαιῶν ἀγνώστου χειρογράφου ἀναγομένου εἰς τὸν IB' περίπου αἰῶνα; Ἐγνώρισε ἄραγε ὁ ἔνθους ἐκεῖνος Κερκυραῖος τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὅπερ ὁ Μουστοξόδης ἐξέδωκε ἢ ἤκουσεν ὡς εἴπωμεν, τὴν μυθώδη ταύτην διήγησιν παρ' ἄλλων μεταδιδομένην προφορικῶς ἀπὸ παλαιότερων γενεῶν; Φαίνεται ἡμῖν μάλλον πιθανὸν ὅτι οὗτος ἐγνώρισε ἢ παραλλαγὴν τοῦ χειρογράφου τούτου σωζομένην ἴσως ἐν τινι τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἰταλίας ἢ ἐτέραν τοῦ ἰδίου χειρογράφου ἐκδοσιν ἥνουτος διὰ τοῦ εὐλαβοῦς αὐτοῦ συγγραφικοῦ τρόπου διήλλαξε καὶ διεμόρφωσεν οὕτως. Ἀλλ' ἴδωμεν τί τὸ χειρόγραφον τοῦτο τοῦ Μουστοξόδου ἀναφέρει. «Καὶ αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ὑποκόδομησεν τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου... ὁμοίως καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἣς ἐξ εὐωνύμων κελλίον μικρὸν δομησάμενος, καὶ ἐκεῖσε ἑαυτὸν κατακρύπτων προσήχετο». Εἶπε προφανῶς ὅτι τὴν μεγάλην ταύτην ἐκκλησίαν θεωρεῖ ὡς τὸ τοῦ Βασιλέως ἀνάκτορον ὁ Μάρμορας. Οὐδεμίαν ὅμως ἔχομεν ἄλλοθεν πληροφορίαν ὅτι ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἦν ἡ τῆς «Παλαιόπολεως Βασιλικῇ». Μήπως οὗτος ἀναμίξας τὰ περὶ τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ βοήμου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ φερόμενα καὶ τὰ ἐν τῷ συναξάρει περὶ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γραφόμενα ἐδημιούργησε τὴν παρὰδοξον ταύτην αὐτοῦ ὑπόθεσιν; Ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ ποιήσωμεν τὴν ἐξῆς παρατήρησιν ἢ ὁποία γεννᾷ ἐν ἡμῖν ἱκανὰς σκέψεις. Μήπως ἄραγε ὁ Μάρμορας ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτοῦ ἀνέσυρε τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου, εἰς ὃν ἀφορᾷ παλαιότατην τοῦ ναοῦ κατάστασιν. Διότι εἶναι τῷ ὄντι παρὰδοξον πῶς οὗτος πλάσσει δολόκληρον μῦθον μεταχειριζόμενος μάλιστα καὶ ὀνόματα φανταστικά περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἔχομεν μαρτυρίαν. Ἀκόμη δὲ φαίνεται ἡμῖν παραδοξότερον πῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Μάρμορα πιστοῦνται βραδύτερον μέχρι βιβλίου τοιούτου, ὥστε ἀκουσίως τις κινδυνεύει νὰ φανῇ εὐπιστος διερωτῶν ἐν τῷ μῆτι οὗτος οὐτως διηρθάνθη τὴν ἀλήθειαν περὶ πιθανῶς ἀρχαιοτάτου ναοῦ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ. Οὗτος πόθεν πληροφορηθεὶς ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ὀνόματος Δαβιανὸς ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ; Ἄραγε οὕτω ἐμελέτησε τὴν ἐπιγραφὴν ἀντὶ Ἰοβιανός, ἢ ἔσχε ἄλλην τινα πληροφορίαν. Καὶ ἐπὶ πλέον ἐὰν οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψει καὶ τὸ χειρόγραφον ἐν ᾧ μνημονεύεται ἡ τοῦ βασιλέως παρὰ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἀσκησις δὲν θὰ ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ ὀνόματος Δατιανός, ὁ ἀναφέρει τὸ ρηθὲν χειρόγραφον. Πῶς λοιπὸν ἐρμηνεύεται ἡ χρῆσις ὀνόματος φανταστικοῦ ἢ παραπλησίον τῇ ἐπιγραφῇ παραλειπομένου ἐτέρου, καὶ πῶς ἐξηγείται τὸ φαινόμενον τῆς πιστώσεως ὑπὸ τοῦ χειρογράφου μέρους τῶν μυθωδῶν διηγήσεων τοῦ Μάρμορα. Μήπως οὗτος παραπληθεὶς ὑπὸ τῶν ὀνομάτων Ἰοβιανός, Δατιανός, ἐποίησεν μέσον ὄνομα Δαβιανός (Ἰοβιανός, Δοβιανός, Δαβιανός) κατὰ τὸ Δατιανός καὶ περιέπλεξε οὕτω πλειότερον τὰ πράγματα; Τίς γνωρίζει πάλιν ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπῆρχον πλειότερα τεκμήρια ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἃ οὗτος μετεχειρίσθη. Ἀλλὰ σπουδάσωμεν νῦν τὴν καθ' αὐτὸ ἱστορικὴν περὶ τοῦ ναοῦ ἐκδοχὴν ὡς ταύτην παρέχει ἡμῖν ἡ νῦν μορφή τοῦ μνημείου καὶ ἡ σωζομένη ἐπιγραφή.

(Ἔπεται συνέχεια)

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΙΔΙΑΜΑΤΑ

Ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ πρὸς τὸν ποιητὴν.
— Στίχους μὲ δεκατρεῖς συλλαβὰς! Μὰ δὲν φοβεῖσθε μήπως σὰς βγῇ σὲ κακὸ;
— Ἀ, ὅχι. Δὲν εἶμαι προληπτικός.

Γλωσσολογία.
Μετὰ τὸ φαγητὸν λέγει ὁ μικρὸς φιλοσοφῶν.
— Τώρα καταλαμβάνω γιατί ὁ δάσκαλος λέει τὸ πᾶν πεινάκιον...

Συνομιλοῦν δι' ἑνα ποιητὴν κλέπτοντα ξένους στίχους
— Εἶδες τί ποίησες!...
— Τί παραποίησις θέλεις νὰ πῇς!

Παρομοιώσεις.
— Αὐτὴ ἡ κυρία μοῦ φαίνεται σὰν ἡλεκτρικὸς γλῶμπος.
— Γιατί;
— Λένε πῶς εἶναι δυνάμεις πολλῶν κυρίων.